

Robert Koldewey'in Babil Kazıları ve Eserlerin Berlin'e Nakil Süreci (1899-1917)

Robert Koldewey's Excavations at Babylon and the Process of Transporting the Finds to Berlin (1899-1917)

Sungur DOĞANÇAY¹

Öz

19. yüzyılın sonlarında İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya arasında Ortadoğu mücadele alanı haline geldi. Bu devletler siyasi, askeri rekabetin yanı sıra sistematik ve modern arkeolojik kazılar gerçekleştirerek burada kültürel hegemonya kurmak istediklerini gösterdiler. Bu mücadele merkezlerinden biri de Babil antik kentiydi. Bu bağlamda çalışma Alman Robert Koldewey'in 1899-1917 arasında Babil'deki kazılarını ele almaktadır. Araştırma; bu süreçte Osmanlı Eski Eserler Nizamnamelerine (1884, 1906) göre çıkarılan eserlerin muhafazası, paylaşımı, nakliyatı nasıl gerçekleşti? Kazı ekibi-yerel halk ve yöneticiler arasındaki münasebetler nasıl şekillendi ve nihayetinde yurt dışına çıkarılan eserlerin akıbeti ne oldu? sorularına cevap aramaktadır. Konu hakkında bilgiler içeren eserler mevcuttur. Fakat Koldewey'in mevcut nizamnamelerin esaslarına riayet etmemesi, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi, askeri ve ekonomik bunalımlardan istifade ederek çalışmalarını kendisi ve devletin menfaatlerine uygun olarak yürütmesi, Almanya'ya eserlerin hangi yasal boşluklardan istifade edilerek götürüldüğü ve eserlerin akıbeti hakkındaki bilgileri muhtevi bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırma bu eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Yorumlayıcı ve metin analizi metodu takip edilerek hazırlanan araştırma makalesinin kaynaklarını Osmanlı arşiv vesikaları, süreli yayınlar ve literatür eserler oluşturmaktadır. Bu kaynakların verdiği bilgiler doğrultusunda hazırlanan çalışmayla hafirin mevcut nizamnameleri açıkça ihlal ederek yükümlülüklerinden kaçtığı tespit edilmiştir. Ayrıca Alman imparatoru, hükümet yetkilileri; iş adamlarının siyasi, askeri, ekonomik desteklerine matuf olarak kazıları yoğun bir şekilde yürüttüğü kaynaklar sayesinde ortaya çıkarılmıştır. Osmanlı Devleti'nin verdiği izinler doğrultusunda pek çok eserin deniz, karayolu ve demiryolu vasıtasıyla Berlin'deki Pergamon Müzesi'ne ulaştırıldığı, bunun yanında pek çok eserin de sayıma ya da paylaşım (partage) tabi tutulmadan yine aynı müzeye kaçırıldığı ve günümüzde halen aynı müzede sergilenmekte olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alman arkeolojisi, Âsâr-ı 'Atika, Babil Kulesi, İhtar Kapısı, Müze-i Hümayûn, Ninmah Tapınağı, Ninib Tapınağı, Pergamon Müzesi

ABSTRACT

In the late 19th century, the Middle East became a centre of rivalry for France, England, Italy and German Empire. Beside politic and military rivalry, these empires demonstrates their desire to establish cultural hegemony in the area by conducting modern archaeological excavations. One of the centres of this rivalry between those empires was ancient Babylon. In this regard, the paper examines German Robert Koldewey's excavations in Babylon between 1899 and 1917. In this paper, how the preservation, distribution, and transportation of artifacts-recovered during this term in accordance with the Ottoman Regulations on Antiquities (1884 and 1906)-were carried out? How did the relations between the German team, indigenous people, and Turkish officials take shape? and finally, what happened to the artifacts transferred to German Empire? There are several works containing valuable information related to the research subjects in literature. However, there are no comprehensive works, which answer the questions above in detail. This paper purposes to fill this gap in literature. The primary references of this research paper are Turkish first-hand documents, periodicals and bibliographic works. According to these references, this paper has determined that German team violated the regulations on antiquities. It is understood that outnumbered historical artifacts were transferred to Berlin with ships, vehicles, and rail; moreover, other artifacts were smuggled to Pergamon Museum without undergoing inventory of division process (partition of findings) and still on display that museum today.

Keywords: German Archaeology, Antiquities, The Tower of Babel, The Ishtar Gate, The Imperial Museum, The Temple of Ninmah, The Temple of Ninib, Pergamon Museum

¹ Dicle Üniversitesi, Sezai KARAKOÇ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Diyarbakır, Türkiye, sungur.dogancay@dicle.edu.tr ORCID: 0000-0001-8291-3775

1. GİRİŞ

Antik dönem Babil devleti (tarihi Milattan Önce 3. bine kadar götürülür.) günümüz Bağdat ile Basra arasında kalan bölgeyi tanımlamak için kullanılır. Şehir yerleşimi için ise daha dar bir alanı hesaba katmak gerekir. Bu durumda günümüzdeki Bağdat'ın yaklaşık olarak 100 km güneyindeki Hille Şehri Babil şehrinin merkezidir. Babil Hükümdarlığının merkezi olan Babil şehrini ihtişamlı bir şehir haline getiren kişi II. Nabukadnezar'dır. M.Ö 609-539 yılları arasında sekiz kapılı (İştar Kapısı bunlardan biridir. Bkz, Şekil 4-6) büyük bir şehir statüsüne kavuşan Babil, bundan sonra da gelişimini devam ettirdi. Pers Hükümdarı Keyhüsrev'in II. Babil Hükümdarlığı'nı mağlup etmesi ile Babil kısa sürede harabe haline geldi.

Bölge tarihsel süreçte pek çok medeniyet tarafından ele geçirildi, bu da bölgede farklı medeniyetlerin kalıntılarını muhafaza etmesine olanak sağladı. Arkeoloji biliminin batıda gelişmesi ile Avrupa'da başlayan kazılar zamanla doğuya yöneldi. Osmanlı coğrafyasında en eski arkeolojik kazıların yapıldığı yer Mısır'dan sonra Babil'in de içinde bulunduğu Irak'tı. Batı'da Mezopotamya'nın kadim tarihine olan ilgi her geçen yıl artıyordu. 19. yüzyılın sonlarından itibaren bu ilgi daha da arttı. Çalışmaların yoğunlaştığı yerler Irak'ın eski şehirleri idi. Bunlar arasında Ninova, Asur, Babil, Lagaş, Nippur sayılabilir. Bu çalışmaların ilki daha çok niteliksiz ve bilimden uzak çalışmalardı. İzin dahi alınmadan yapılan kazılar ganimet olarak değerlendiriliyor, zaman zaman da satın alma yoluyla bu zenginlikleri elde ediyorlardı (Cezar, 1971).

Kadim tarihin izlerini bünyesinde barındıran Irak coğrafyasında ilk olarak çalışmalara başlayan Avrupalılar olurken Babil'de ise ilk çalışmalar İngilizler tarafından yapıldı. Cladious James Rich'in başlattığı bu çalışmalar ile British Museum'a sayısız eser nakledildi (Doğançay, 2021; Christensen, 2017). Lakin bu çalışmalar Babil'in sahip olduğu kadim tarihi aydınlatmak için yeterli değildi. Zira bu çalışmalar yüzey araştırmalarının pek de ötesine geçememişti. Londra'ya nakledilenler ise halk tarafından bulunan ve başta Bağdat olmak üzere Irak şehirlerinde mezatlarda satılanlardan ibaretti. Babil ile ilgili ciddi ve sistematik çalışmalar Alman Doğu Kurumu (Deutsche Orient-Gesellschaft, DOG) adına bölgede kazı yapan ve bulduklarını Berlin'e gönderen Alman Mimar Robert Koldewey'e aitti (Daniel, 1952; Christensen, 2017). Alaylı bir arkeolog olarak nitelenebilecek birisi olan Koldewey, 1887'de Babil'de bulunan Surgul ve Hibba'da kazılar yaptığı için burayı biliyor, kendisinin dışında Asur ve Sümer şehirlerinde yapılan kazılar sonunda bulunan eserleri incelediği için bunlar arasında Babilililere ait önemli eserler olduğunu ve bunların ait olduğu coğrafyada daha pek çok eski eser olduğunu düşünüyordu (Cezar, 1971).

Irak'ta yapılan kazılar sonucu elde edilen eserler sadece Almanlar tarafından değil bölgede bulunan diğer devletler tarafından yapıyordu. Burada arkeolojik yağma yapan devletlerin önündeki engel yerel yöneticiler ya da İstanbul değildi. Varlıklarından rahatsız oldukları kendileri gibi yağma yapan diğer ekiplerdi. Almanların arkeolojik yağmasının karşısındaki engelin başında ise İngilizler ve Fransızlar geliyordu. Ülkelerine kaçırdıkları eserleri her zaman kendileri çıkarmıyor, zaman zaman da Irak şehirlerinde kurulan mezatlarda ele geçirdikleri eserleri de ülkelerine kaçak yollardan ulaştırıyorlardı. Bu eserlerin kimler tarafından çıkarıldığı çoğu zaman bilinmemekle beraber satanlar genelde yerli halktan olup arkeolojik eser kaçakçılığı yapanlardı. Müze-i Hümayûn Müdüriyeti'ne Bağdat'tan ulaştırılan belgede:

Bu havâlide âsâr-ı atika ticâreti 'adetâ bir ticâret-i meşrû'a makâmına girdiği ve bu ticâretle iştigâl edenlerin esâmîlerini mübeyyin defterini ma'lûmât kabîlinden olarak takdîm eylediğim fî 11 ... 315 târîhli 'arîzayı câkeriyle 'arz eylemiş idim. İşbu 'arîzamdaki melfûf defterde Yahûdî Nono Mekmel dâ'imâ Şatra'dan Bağdad'a Kûtü'l-'Amâre tarîkiyle geldiğini ve Tello'dan aşırılmış olan âsârın kısm-ı küllîsi merkûm ma'rîfetiyle aşırıldığını dahi şerh edilmiş idi. Bu def'a merkûm Yahûdî Nono Mekmel ma'rîfetiyle târîhinden sekiz mâh akdem Bağdad'a nakledip ve Bağdad'da ma'lûm âdemler ma'rîfetiyle Londra'ya irsâl ve Londra'da müzesine yüz İngiliz lirası

mukâbilinde fûruht olunan tunçdan ma'mûl yazılı bir heykelin elde edilen iki kıt'a fotoğrafleri manzûr-ı sâmilîleri buyurulmak üzere leffen 'arz ve takdîm kılınmış ve işbu heykel ya Tillo harâbesinden veyâhûd Tillo'ya karîb Senkerek (Larsa) nâm harâbeden zuhûr etmiş bir âsâr-ı nâdirdir. Ve bundan gayri yine bu havâlîde zuhûr edüp ve Bağdad'da antika ticâretiyle iştigâl edüp Bünyamin Minasyan ma'rifetiyle Paris'de ikâmet eden birâderine irsâl ile birisinde sekiz bin mark mukâbilinden fûrûht olunan yine tunçdan ma'mûl veya başı vücûduna nisbetle iki misli cesâmetde diğerk bir heykelin...

İfadelerine yer verilerek sıradan bir hal alan bu kaçakçılığın önüne geçilmesi isteniyordu (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, BOA, MÜZ, ARK, 1899, 5/12).

Bu çalışma beş bölümden meydana gelmektedir. Birinci Bölüm Koldewey'in 1899-1914 yılları arasında Babil'de yürüttüğü arkeolojik kazılar sırasında mevcut olan Âsâr-ı 'Atîka Nizamnameleri hakkında kısa bilgiyi içerir. İkinci bölüm Koldewey'in Babil'e gelişi ve kazıların başlaması ve karşılaşılan güçlükler hakkında bilgi verir. Üçüncü bölüm kazı alanları ve buralarda ulaşılan eserleri anlatır. Dördüncü bölüm eserlerin paylaşımı ve bunların harice çıkarılması hususlarına yoğunlaşır. Son bölümde I. Dünya Savaşı'nın başlaması, karşılaşılan güçlükler, İngilizlerin kazı alanlarını ele geçirmeleri ve bundan sonraki sürece odaklanır.

2. MEVCUT ÂSÂR-I 'ATİKA NİZAMNAMESİ

1881'de Müze-i Hümayûn müdürlüğüne Osman Hamdi Bey'in getirilmesi ile arkeoloji bilimine, arkeolojik buluntulara, müzeciliğe olan ilgi artmaya başladı. Bu ilgiyi eski ile kıyaslanmayacak derecede artıran Osman Hamdi Bey'in belki de en önemli icraatı 21 Şubat 1884 nizamnamesini hazırlamak ve devleti bunu kabul etmesi için ikna etmek olmuştur. Bundan önceki nizamnameler yetersiz olduğu için bu nizamnameyi hayata geçirmesi oldukça önemlidir. 1874 Nizamnamesi bir önceki nizamname ile kıyaslandığında daha kapsamlı olmakla birlikte 10 yıl sonra ilan edilen 1884 Nizamnamesi Avrupa'daki benzer nizamnamelere oldukça yakındır denilebilir. Nizamname 37 maddeden meydana geliyordu. En göze çarpan maddeler ise şunlardı:

- 3. Madde: Memâlik-i Osmâniyye'de mevcûd ve mekşûf ve bundan böyle hafriyyât ile zâhire çıkarılacak ve deniz ve göl ve nehir ve çay ve derelerde zuhûr edecek olan her nev' âsâr-ı 'atîka kâmilî devlet'e âittir.
- 7. Madde: Hiç kimse işbu nizâmname'de ta'yîn olunan şurût ve ahkâma tevfiân ruhsat-ı resmiyye istihsâl etmeksizin memâlik-i Osmâniyye'de âsâr-ı 'atîka taharrî ve ihrâc ve bunları kısmen olsun temellük edemez.
- 8. Madde: Memâlik-i Osmâniyye'de zuhûr eden âsâr-ı 'atîkanın diyâr-ı ecnebiyyeye nakl ve ihrâc kat'iyen memnû'dur.
- 12. Madde: Ruhsat-ı resmiyye istihsâliyle ihrâc olunacak âsâr-ı 'atîka kâmilî devlet müzesine 'âid olup hâfirler yalnız resm veyâ kalıplarını alabilirler (BOA. HH.d., 1884, 25145).

Osman Hamdi Bey tarafından hazırlanan ve 1973 tarihine kadar yürürlükte kalan bir başka nizamname ise 24 Nisan 1906 tarihli nizamnameydi (BOA, Y.EE.KP, 1906, 29/2822). Nizamname 6 bölüm ve otuz beş maddeden müteşekkildi. Nizamname eski eserlerin neyi kapsadığını geniş biçimde izah etmekteydi. Camiler, tapınaklar, sinagoglar, surlar, meydanlar, su yolları ve kemerleri, köprüler, hamamlar, kapılar, mezarlar, kaleler, tiyatrolar, amfiler, dikili taşlar, heykeller, kabartma yazılar, vazolar, pişmiş topraktan mamul eşyalar, höyükler, vazolar, mücevherler, sikkeler vb kâmilî tarihi eser sayılıyordu.

Eski eserlere, bunların bulunduğu yerlere, ören yerlerine, höyüklere vd. zarar verenler, izinsiz kazı yapanlar, ölçülerini alanlar, kalıplarını çıkaranlar, bunlara zarar verenler için verilecek cezalar açıkça ifade edilmiştir. Böylelikle kazılar için verilecek izinler 1884 nizamnamesine nazaran daha sıkılaştırılmış, kazı alanları ve kazı yapanlar sıkı denetim altına alınmıştır.

Her iki nizamnamenin esaslarına göre kazı izinleri oldukça sıkı tedbirlerle çevrelenmişti. Mesela 1884 tarihli nizamnamenin sekizinci maddesi “Memâlik-i Osmâniyye’de zuhûr eden âsâr-ı ‘atîkanın diyâr-ı ecnebiyyeye nakl ve ihrâc kat’iyyen memnû’dur” (BOA, HH.d, 1884, 25145), 1906 tarihli nizamnamenin yirmi yedinci maddesi de “Memâlik-i mahruse-i şâhânede keşf olunan âsâr-ı ‘atîkanın memalik-i ecnebiyyeye ihrâcı memnû’dur (BOA, Y.EE.KP, 1906, 29/2822) diyordu. Dolayısıyla Koldewey’in Babil’de bundan önceki çalışmalarının pek çoğunu yapamaz hale gelmesi gerekiyordu. Nizamnamelere ilaveten 1912 yılında Muhafaza-yı Abidat Nizamnamesi ilan edildi. Bu nizamnamenin içeriğine bakıldığında da yine eski eserlerin korunmasının amaçlandığı görülmektedir. En önemli maddelerinden birisi arkeolojik eser kaçakçılığı yapanların yakalanarak kolluk kuvvetlerine teslim edilmeleridir (Mumcu, 1969). Fakat tam tersine olarak her geçen sene daha çok eser Berlin’e taşınmıştır. Üstelik bunların bir kısmı eserlerin tamiri adı altında ve Türk yöneticilerinin ricası ile gerçekleştirilmiştir.

3. KOLDEWEY’İN GELİŞİ VE KAZILARIN BAŞLAMASI

Babil’in kadim bir tarihe sahip olduğu Almanlar tarafından biliniyordu. Bu antik kentte kazı yapabilmek için 1884 tarihli Âsâr-ı ‘Atîka Nizamnamesi’nde belirtildiği üzere öncelikle Dersaadet’ten izin alındıktan sonra yine bu nizamnamede belirtildiği üzere gerekli çalışmaların yürütülmesi gerekiyordu. Hafirin kim olacağının, hafirin kimlerle çalışacağının belirtilmesi gerekiyordu. Doktor Sahav’ın bölgenin haritasını çıkarması ve Babil hakkında önemli bilgileri Alman Devleti’ne sunması ile devlet yetkilileri Osmanlı Devlet adamları nezdinde izin talebinde bulundular. Gerekli incelemeler ve soruşturmalar tamamlanınca çalışma ruhsatı 31 Ekim 1898’de Berlin Darülfünun muallimlerinden Dr. Sahav’a verildi. Lakin Sahav’ın gelmesini engelleyecek bir mâni ortaya çıkınca ruhsatname Koldewey adına tanzim edildi (BOA, MF, MKT, 1498, 422/54; Koldewey, 1914).

Kazıları Osmanlı Devleti adına takip etmek üzere kazı alanına komiser olarak Bedri Bey atandı (BOA, MF, MKT, 1899, 438/10). Bedri Bey’in görevinin sona ermesiyle aynı vazifeye 1905’te Haydar Bey (Sümerkan) atandı. Haydar Bey’in vazifesi Bedri Bey’e göre daha kapsamlıydı. Şöyle ki Almanların kazılarından başka diğer kazıları da takip ediyor ve gelişmeleri Müze-i Hümâyûn’a bildiriyordu (MF, MKT, 1906, 962/50; Özkan, 2009). Bu komiserlik görevi oldukça önemli olmakla birlikte her ikisi de kazı alanında kendilerinden bekleneni yerine getirememiş görünmektedirler. Zira Alman ekibin usulsüzlüklerine dair bilgiler her ikisinin raporlarından ziyade başka vesikalarda yer almaktadır.

Koldewey, Alman Kayzeri II. Wilhelm’in Osmanlı Devleti’nden aldığı izinler sayesinde kazılara başladı ve yaz, kış gözetmeksizin neredeyse kesintisiz bir şekilde kazılarına devam etti. İmparatorun II. Abdülhamid ile olan dostane ilişkileri izinleri almasında etkiliydi (Koçak, 2011). Koldewey’in kazılara başladığı yılda Birinci Dünya Savaşı’nın tarafları olan İtilaf ve İttifak blokları oluşmuştu bile. Bu blokların hedef noktalarından birisi Irak’ın içinde olduğu Ortadoğu idi.

Yukarıda işaret edildiği gibi Babil’de sistematik ve bilimsel çalışmalar Almanlar tarafından başlatıldı. Koldewey’in, DOG’un desteği ile başlattığı kazı çalışmalarında yardımcılıkları Brunor Mortis ve mühendis Andre ve Dr. Mayens idi. Bölgenin krokisini çıkararak işe başlayan ekip, güvenlik sorunu ile karşı karşıya idi. Zira bölge insanı İngilizlerin başlattığı yağmadan rahatsızdı. Almanların da benzer amaçla bölgeye geldiğini düşünüyorlardı. Bu husus hakkında evvelden bilgi sahibi olan Koldewey ve ekibi Alman devleti aracılığıyla Osmanlı makamlarından silah taşıma müsaadesi aldıktan sonra bölgeye silahlarıyla ve bölge insanından oluşturdukları korumalarla geldiler (BOA, BEO, 1899, 1257/94245; BOA, BEO, 1899, 1257/94246). Maarif Nezaretî’nin müsaadesiyle çalışmalarına başlayan ekip yüzey çalışmaları ve haritalandırmanın ardından hızlı bir şekilde sondaj faaliyetine başladı. Bölge insanı için istihdam ortaya çıkaracağının duyulması üzerine ekonomik sıkıntılar içinde olan halk, kazılarda çalışmak için adeta birbirleri ile rekabete tutuştular. Endişe ve yağmanın yerini para kazanmak alınca Koldewey ve ekibinin işi kısa süre öncesine göre bir hayli kolaylaştı. Zaten iş gücüne ihtiyacı olan ekip istihdam ihsan eden işverene dönüştü.

Koldewey, kendi kaleme aldığı eserinde kazılara başlamadan evvel Babil'e yaptığı gezi sırasında kendisini buraya çeken ilk gerekçenin sırlı tuğlalar olduğunu ifade eder. Gezisine 1897 Haziran'ının ilk günlerinde başladığı sırada Kasr'ın doğu tarafında zeminde bu renkli taşlara tesadüf eden Koldewey, bunlardan bir kısmını Berlin'deki Royal Müzesi'nin direktörü Richard Schöne'ye gönderdiğini, direktörün bu buluntuların kıymetini anlamakta gecikmediğini ve kendisinin Babil'de kazılara 26 Mart 1899'da başladığını yazar (Koldewey, 1914; Bkz, Şekil 1).

Almanlar, Avrupa'da gelişen ve değişen dengeler nedeniyle Osmanlı Devleti'nde her geçen sene etkinliklerini artırdılar. Disraeli'nin İngiltere'de iktidardan uzaklaştırılması ve tipik bir Türk düşmanı olarak nitelendirilen Gladstone'un iktidara gelmesi, Fransa-İngiltere-Rusya arasında yapılan ittifak, Almanların Osmanlı Devleti'nden demiryolu imtiyazını almaları kendilerini arkeoloji alanında da adeta ayrıcalıklı hale getirdi. Almanlar, İngilizler ve Fransızlara nazaran geride kalmalarına rağmen, Ortadoğu'da olduğu gibi Irak'ta da arkeoloji biliminde önemli mesafe katettiler (Muşmal-Gümüş, 2022).

Burhan Oğuz'un (1983)

Fırat ve Dicle nehirleri arasında kain beynel nehreyn (Fertile Crescent)'de icra edilen hafriyat esnasında bulunan kitabede, Babil ve Asur devletlerinin hayat-ı siyasiye, ictimaiye, iktisadiye tarihleri için kıymetli malzeme teşkil eder. Yolların işletmelerine, Fırat ve Dicle'nin kabiliyeti seyr-ü seferlerine, kıymetli taşlara, maden-i muhtelif ocaklarının bulundukları yerlere, keşfolunan bu gibi kitabeler marifetiyle vakıfız. İşte Almanlar, bu keşfiyat sayesinde herkesten ziyade beynel nehreynin servetini anlamışlar ve tabiidir ki herkesten evvel istifade etmeye kalkışmışlardır.

tespitinden de anlaşılacağı üzere Almanların da İngilizler ve Fransızlar gibi Irak'ın sadece yer altı ve yer üstü zenginliklerini değil coğrafi önemini ve kadim bir coğrafya olmasından mütevellit barındırdığı tarihi eserleri gayet iyi bildiklerinden İngilizler ve Fransızlardan sonra gelmelerine rağmen bu bölgeden en fazla istifade etmek için en çok politika geliştiren ülkelerden olmuşlardır.

1884 Âsâr-ı 'Atika Nizamnamesi'ne göre kazı çalışması yürütenler bulduklarının kalıplarını çıkarabilirler ya da fotoğraflarını alabilirlerdi. Bu yasağa rağmen eser tamiri ve restorasyonunu gerekçe göstererek pek çok eser Almanya'ya nakledilmiş bu sayede Pergamon Müzesi zenginleşmiştir. Bulunanlardan Müze-i Hümayun'a da pek çok kıymetli eser ulaşmış fakat bunlar Pergamon Müzesine ulaştırılanlarla mukayese edildiğinde belki de kül içerisinde cüz niteliğindedir denilebilir. Ayrıca Koldewey, kazılar başladığı sırada düzenli olarak İstanbul'a rapor sunup, arkeoloji müzesinin payına düşeni gönderdiği halde zamanla hem raporlar da hem de kazılar sonucu çıkan eserlerden müzenin payına düşenlerin gönderilmesinde önemli aksamalar olmuştur (BOA, BEO, 1903, 2027/151995).

1890 tarihli layihada bilhassa Batılılar olmak üzere yabancıların Osmanlı Devleti'nin kadim coğrafyalarından hafriyat yoluyla ya da satın alarak ele geçirdikleri eserleri ülkelere kaçırmalarının artık çok sıradan bir hale geldiği, bu eserlerin %40'ının bile devletin müzelerine ulaşmadığı, kazılar sonucu çıkarılmış ya da çıkarılmayı bekleyen bu eserlerin devletin sınırları içerisinde kalması için azami dikkat edilmesi gerektiği ifade ediliyordu (BOA, Y,PRK,AZJ, t.y., 15/87; Doğançay, 2022). 1899'da Babil'de hafriyata başlayan Koldewey de layihada bahsedilen usulsüzlükleri işlemiş ve bu şekilde Berlin'e pek çok eser göndermeyi başarmıştır. Yetkililerden bazıları bu meseleyi ülkenin içinde bulunduğu sorunlar karşısında pek de önemli olarak değerlendirmese de, bunun tam tersi fikirde olanlar da dönemin siyasi, askeri, ekonomik zorluklar içinde olması nedeniyle meselenin halli hususunda adeta çaresiz kalıyorlardı. Nitekim 1884 nizamnamesi yetersiz görüldüğü için 1906 nizamnamesi ilan edildi. Bu nizamname meselenin hallinde ve eserlerin yurt dışına çıkarılmalarını önlemede oldukça faydalı olsa da tamamen engellemek mümkün olamadı.

Kazılar sonucu Alman müzeleri zenginleşirken diğer taraftan da yayın organları vasıtasıyla bu kazılar ve sonuçları bilim çevreleri ile paylaşılıyordu. En önemli yayın organlarından biri DOĞ'un resmi yayın

organı olan Mittheilungen'di (Özbozdağı, 2020). Kazı hakkında ön önemli ve güncel gelişmeler burada neşrediliyordu. Koldewey, Müze-i Hümayûn'a vermekten imtina ettiği raporları DOG'a gönderiyordu ve bu raporlar ve haritalamalar bu kuruluşun yayın organı olan Orient Gesellschaft'ta her birkaç ayda bir yayımlanıyordu (Parkoff, 2012; King, 1915). DOG'un Koldewey ve ekibine olan desteği ise kazılarda alınan olumlu sonuçlara paralel olarak artıyordu. Dernek kazılara hem ekonomik destek sağlıyor hem de İstanbul'da siyasi çevreler ile olan yakın teması sayesinde kazı ve ihracat izinlerini sürekli yeniletmeyi başarıyordu (Christensen, 2017). Arkeolojik yağma olarak nitelendirilen bu faaliyetler, bölge insanının kas gücünden istifade ile buluntuların yüzeye çıkarıldıktan sonra gemiye yüklenmesine kadar sömürü yine devam ediyordu.

Eserlerin nakil sürecindeki zorluklar nedeniyle Almanlar, lojistik açıdan Körfez'e daha yakın olan Babil harabelerindeki kazılara ağırlık vermişlerdir. Osmanlı Devleti'nden alınan demiryolu imtiyazı ise eserlerin sevkiyatını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Bu avantajla birlikte Almanlar, Babil'deki faaliyetlerini sıklaştırırken çalışmalarını Irak'ın orta ve kuzey gölgelerine de genişletmişlerdir. Demiryolu hattı, Almanların sahadaki operasyonlarını kolaylaştırmanın yanı sıra bölgedeki rakipleri olan İngiliz ve Fransızlara karşı stratejik bir üstünlük elde etmelerini sağlamıştır.

1899'dan 1917'ye kadar olan kısa sürede Almanlar Babil'in yanı sıra Nemrud, Ebu Hattab, Kala-i Şarkat, Fara, Tel Mütessellim gibi başka büyük kazılar da gerçekleştirdiler. Pergamon Müzesi'ni zenginleştiren bu kazılar bilim dünyasında ses getirdiği gibi rakipleri olan Avrupa devletleri arasında da büyük endişelere neden oldu (Özbozdağı, 2020).

4. KAZILARA İŞÇİ ALIMI VE NİTELİKLİ KAZILARA BAŞLANILMASI

Koldewey'in bölgedeki kazı çalışmalarından önce, Babil antik kentine komşu olan Hille yerleşimindeki yapıların büyük oranda bu antik kentin taşlarıyla inşa edildiği görülmekteydi (The Graphic, 1909). Yerel halkın bu pratik yaklaşımı dönemin şartları dahilinde makul kabul edilebilir; zira Osmanlı coğrafyasının genelinde olduğu gibi Bağdat ve çevresinde de modern bir eski eser bilinci henüz yerleşmemişti. Antik kalıntılar yalnızca define avcılığı bağlamında maddi bir değer taşıyor, bunun dışındaki mimari öğeler ise sadece sıradan birer inşaat malzemesi olarak görülüp hane yapımı için devşiriliyordu. Nitekim bu durum, arkeolojik kazılardan sonraki yıllarda da varlığını sürdürmüştür.

Koldewey kendisinden önce gerek bölgede gerek diğer kazı alanlarında arkeolojik kazıların zaman zaman maksadından uzaklaşarak define avcılığına dönüştüğünü biliyordu. Kimi kazılarda vasıfsız çalışanlar nedeniyle önemli arkeolojik buluntular tahribata uğramıştı. Eserler gün yüzüne çıkarıldıktan sonra da hem iklim koşullarından zarar görüyor hem de çalınabiliyorlardı. Çalışmaların cerrah hassasiyeti ile yapılması gerektiğine inanan Koldewey, Almanya'dan gelen ekip ile bunu yapmasının tam olarak mümkün olmadığını biliyordu. Bu nedenle yerel halkın istihdamına karar verdi ve yaklaşık 250 kişi işe alındı. Bunlar kazılar başlamadan evvel eğitimden geçirildi. Üstün körü talimden ziyade katı kurallar geçerliydi. Yüzey araştırmalarını yapacaklar ayrı, kazma kürek çalışacaklar ayrı, eserlere ulaşıldıktan sonraki işçilik ise farklıydı. Gruplar halinde eğitilen çalışanlar, buna uygun olarak çalışmalara başladılar. Kazılar devam ederken uygulamalı eğitimler de devam ediyordu. Böylelikle işçiler hem hafriyat yapıyor hem de ince işçiliği öğreniyorlardı. Bu nedenle Alman kazıları bölgedeki diğer kazı ekiplerine adeta örnek teşkil eder hale geldi. Artık hem kazılar bölge halkı tarafından yapılıyor, çıkarılan eserlerin gece gündüz güvenliği bölge halkı tarafından sağlanıyor hem de eserlerin nakli için gerekli olan iş gücü yine bu kişilerden sağlanıyordu (Koldewey, 1914; Mahan ve Hamza, 2020).

Kazılar başlamadan evvel bölgede fizibilite çalışması yapıldı. Hangi sistemin nereye ikame edileceği tasarlandı. Mesela çıkan toprağın nakli için kullanılan raylı sistem ilgili alana döşendi. Kazılar sonucu ortaya çıkan toprak ve molozların nereye boşaltılacağı belirlendi. Çıkan eserlerin nerelerde bekletileceği, kapalı alanda muhafaza edilmesi gerekenler için nerelerde depolar inşa edileceği gibi

hususlar üzerinde görüşmeler gerçekleştirildi ve bununla ilgili kararlar alındı (Koldewey, 1914; Çelik, 2016).

Kazı iznini alan Koldewey ve ekibi izinnamede belirtilenlere uygun olarak Müze-i Hümayûn'un hissesine düşen eserleri düzenli olarak gönderdiler. 1900 ve 1901'deki kazılarda herhangi bir aksama olmadığı belgelerden anlaşılmaktadır. Bu tarihten sonra ise aksamalar başladı. 1905 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderilen belgede Maarif Nezareti tarafından Koldewey'in resmi makamlara neden rapor vermediği hakkında malumat istendiği, bunun üzerine Koldewey'in bir müddet düzenli olarak raporları resmi makamlara gönderdiği lakin kısa süre sonra bundan vazgeçtiğinden bahsedilmektedir. Irak'taki mevcut durum ve İstanbul'daki siyasi atmosferin yaratmış olduğu rahatlıktan olsa gerek Koldewey rapor sunmaktan vazgeçti. Zira rapor sunduğu takdirde bulduklarından kendi hissesine düşenlerin dışındakilerden feragat etmesi gerekecekti.

Yine başka bir yazıda kazılarda çıkan eserlerden Osmanlı müzesinin hissesine düşenlerin bekletilmeksizin gönderilmesi isteniyordu (BOA, HR, İD, 1905, 1449/18). Ne kadar eser bulunduğu, bunlardan hangilerinin Müze-i Hümayûn'a teslim edileceği, bekletilenlerin muhafazası sırasında çalınmaları durumunda ne yapılacağına dair herhangi bir yaptırım yoktu. Nitekim kazı alanında bekletilen pek çok eser çalındı, muhtelif şehirlerdeki mezarlarda satıldı ya da bizzat Almanlar tarafından Berlin'e götürüldü. Bu yağmaya karşı sistematik ve kararlı bir engelleme olmadı, olamadı. 1914'te Birinci Dünya Savaşı başlayınca mücadelenin cereyan ettiği yerlerden birisi de Irak oldu. 1915'te İngilizler burayı ele geçirince Alman ekibin bölgede kazı yapması bir hayli zorlaştı, nitekim 1917'de kazılar sona erdi. Bu tarihten sonra ise kazı alanı Irak'ı işgal eden İngilizlerin eline geçti (Thelle, 2019; Muşmal ve Gümüş, 2022).

Kazıların devamı için Alman İmparatoru II. Wilhelm bizzat müdahildi. Ekibin kazı izni sona ermeden evvel Alman Dışişleri sureti mahsusada (özel olarak) bu sürenin uzatılmasını talep ediyor, bu talepler de Türk makamları tarafından olumlu karşılanıyordu. Bu sürenin sürekli olarak uzatılmasında Alman İmparatoru'nun rolü büyüktü (BOA, Y,A,HUS, 1906, 503/72; Earle, 2003). 1886'da Berlin'de kurulan Vorderasiatische Orient Gesellschaft'ın² (Alman Doğu Kurumu) da üyesi olan imparator yıllık ödeneğinden 20 bin markı bu derneğe bağışlamıştı. Kendisi bizzat konu ile ilgileniyor ve kazı izninin yenilenmesi için Sultandan talepte bulunuyordu. II. Abdülhamid ile başlayan yakın ilişkiler gelişerek devam etmiş Berlin-Bağdat Demiryolu imtiyazının Almanlara verilmesi ile bu ilişkiler en üst seviyeye ulaşmıştı. Anlaşma gereği demiryolunun geçtiği yerlerde Almanlar arkeolojik kazı yapabileceklerdi (Ortaylı, 2006; Palaz-Erdemir ve Erdemir, 2013). Bu gelişmeler Koldewey'in Babil'deki kazılarına olumlu olarak yansdı. Bu arada Berlin'e götürülen eserlerin sayısı da eskiye nispetle arttı.

5. KAZI ALANLARI

Koldewey ve ekibinin uzun soluklu, disiplinli ve sistematik çalışmaları sayesinde pek çok tarihi eser gün yüzüne çıkarıldı. Babil Krallığı ve hassaten Nabukadnezar dönemine ait olan eserler titiz çalışmalar sonunda bulundu (Cooper, 2016, 121). Kazı alanları ve safhaları ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1899'da İştar Kapısı'nın kuzeyinde um-Kasr'ın doğu yönüne doğru kazıldı.
- 1899 sonunda Marduk'ta kazılara başlandı.
- 1900'de Ninmah Tapınağı kazıldı (Bkz, Şekil 2).

² Alman şarkiyatçılar, bankerler, politikacılar, akademisyenler tarafından kuruldu. Kurucuları arasında Deutsche Bank yöneticisi Georg von Siemens, Dışişleri Bakanlığı ve Sömürge Bakanlığı müsteşarı Oswald von Richthofen, çelik devi Friedrich Alfred Crupp yer alıyordu. Kurumun, Siemens Bağdat-Berlin Demiryolunun finans ayağını, Richthofen sömürgeciliğin jeostratejik ayağını, Krupp sanayi ayağını temsil ederken Kayzer ise devleti temsil ediyordu. Kayzer Pergamon Müzesi'ne devlet müzesi statüsü verdi. Böylelikle Osmanlı Devleti'nden kazı imtiyazları almak oldukça kolaylaştı (Christensen, 2017).

- 1901'de Kasr ve Sachn'da kazılara başlandı.
- 1901'de Ninib Tapınağı ve Ishin Asvad kazıldı.
- Aynı yıl başlayan kazılarda İştar Kapısı'na ulaşıldı³.
- 1902'de Şubat ayında Borsippa'da, Haziran ayında Fara'da kazılar başladı. Bu kazı Borsippa'daki ile beraber yürütüldü.
- 1904'te Homera Höyüğü, Yunan tiyatrosu, Nabopolassar Sarayı'nın doğu kısmı kazıldı. 1905'te şehir duvarına ulaşıldı.
- 1907'de Pers dönemine ait binalarda kazılara başlandı, Ninmah Tapınağı'nın doğu tarafının iki kerpiç duvarına ulaşıldı.
- 1908'de Merkez'te çok önemli çalışmalar oldu. Zira bu kazılarda 1911 sonuna kadar Nabukadnezar dönemi ile ilgili pek çok esere ulaşıldı. Erken dönem Babil kralları hakkında bilgilere bu kazılar sırasında ulaşıldı.
- Sahn'da 1908'de başlayıp 1911'e kadar devam eden kazılarda Babil Kulesi'ne ulaşıldı⁴ (Bkz, Şekil 3).
- 1911'de Nabukadnezar'ın yazıtı ile duvarlara ulaşıldı (Koldewey, 1914).

Koldewey ve ekibinin renkli parçaların keşfiyle başlayan Pergamon Müzesi'nin en önemli parçalarından olan 300 bin tuğla parçası, aslan kabartmalarıyla donatılmış olan Tören Yolu, boğa, ejderha kabartmalarıyla süslenmiş İştar Kapısı idi. Bu üç hayvan Babil'in üç ana tanrısı İştar, Adad ve Marduk'u temsil ediyordu. 18 yıllık uzun soluklu ve meşakkatli çalışmalarını sonunda Koldewey ve ekibinin ortaya çıkardığı bu eserler Babil Krallığı'na bu müzede adeta yeniden hayat veriyordu. Lakin bu eserini göremeden 1925'te öldü (Thelle, 2019).

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

6.1. Kazılara Ruhsat Alınması

Araştırma ve inceleme eserlerin yanı sıra Osmanlı arşiv vesikaları kullanılarak hazırlanan bu çalışmada Alman Koldewey ve ekibinin 1899'da başladığı kazılar için devletin hızlı bir şekilde ruhsatname-i Hümayun (kazi-araştırma izni) verdiği görülmektedir. Bu kazıların denetimi için komiser tayin edilmiş ve olası usulsüzlüklerin önüne geçilmek istenmiştir. 1884'te ilan edilen ve Hazine-i Hassa Defterlerinde bulunan Asar-ı Atika Nizamnamesi (BOA, HH.d., 1884, 25145) bu kazılarda usulsüzlükler ve eser kaçakçılığını önlemek için Osman Hamdi Bey tarafından bizzat kaleme alınmıştır. 1906'da yine Osman Hamdi Bey'in gayretleri ile ilan edilen ve Yıldız Esas Evrakı Kamil Paşa Evrakı'nda (BOA, Y.EE.KP, 1906, 29/2822) bulunan (35 maddeden müteşekkil bir başka asar-ı atika nizamnamesi benzer usulsüzlükleri ve kaçakçılığı önlemek ve nitelikli kazılara ruhsat verilmesi için çıkarılmıştır.

Bu bulgular sadece Babil'de değil tüm Osmanlı coğrafyasında devletin ve kültürel mirasın aleyhine meydana gelebilecek faaliyetlerin önüne geçilmek istendiğini ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti'nde

³ Ulaşılan bu eser belki de Babil antik alanında ulaşılan en kıymetli eserdir. 12 m. yüksekliğindeki bu kapının 1884 Âsar-ı 'Atika Nizamnamesi hükümlerine açıkça aykırı olduğu (ki bu nizamnameye göre çıkarılan eserler doğrudan devlete ait idi. (Ruhsat-ı resmiyye istihsâliyle ihrâc olunacak âsâr-ı 'atika kâmilten Devlet Müzesine 'âid olub hâfirler yalnız resm veyâ kalıplarını alabilirler. İkinci Fasil, madde 12) halde 1902'de ulaşılan bu kıymetli eserin ve bunun devamı olan Tören Yolu'nun 6 haftalık bir hazırlık çalışma sonucu 399 adet ahşap kasa içerisinde Berlin'e gönderildi. Bkz şekil 4-6 (The Lancashire daily Post, 1902).

⁴ Babil Kulesi olarak ün salan bu yapı Ziggurat ve Tanrı Marduk adına yapılan Esagila adındaki tapınaktan oluşuyordu. Orijinal yüksekliğinin 90 m. Olduğu tahmin edilen kulenin günümüze kalıntıları ulaşabilmiştir. Eski Ahit'te Babil Kulesi olarak adlandırılan bu yapı dünyanın yedi harikasından birisi olarak kabul ediliyordu. Koldewey'in kazıları sonunda keşfedildi (Hilprecht, 1903; Köroğlu, 2009).

arkeoloji biliminin geç geliştiği, eski eserlere olan ilginin Batılılarla mukayese edildiğinde gerilerde kaldığı iddia edilebilir. Bu iddiaların doğruluk payı olabilir fakat alınan önlemlerin sahada istenilen sonuçları vermediği açıktır fakat bunun genele yayılması ve bir kısım Batılı yazarın ifade ettiği gibi bu ilgisizlik ve yasal boşluklar nedeniyle ülkede arkeolojik yağmanın sıradan bir hale geldiği ve bunun ülkenin tüm sath-ı mahalline yayıldığı düşüncesi gerçeği yansıtmamaktadır.

6.2. Eser Nakil Süreci

Osmanlı Devleti ile Almanlar arasında dostane ilişkilerin gelişmesi siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda olduğu gibi kültürel alanda da önemli idi. Bu gelişmelerden biri Almanlar tarafından Berlin-Bağdat demiryolunun döşenmesi idi. İngilizlerin vazgeçtiği benzer projelerden vazgeçmiş fakat Almanlar hayata geçirmişlerdir.

Demiryolu döşenmesi için olumlu ve olumsuz görüşler vardır. Her ikisinin de haklılık payı vardır. Ulaştırmanın öneminin her geçen gün arttığı dünyada Osmanlı Devleti'ne bu demiryolunun kattığı stratejik, ekonomik, lojistik katkı oldukça önemlidir. Diğer taraftan Almanlar bu demiryolu sayesinde Anadolu ve Ortadoğu'nun stratejik noktalarına rahatça ulaşabileceklerdi. Devletler arasında sürekli dostluk ya da sürekli düşmanlık olmadığı anlayışı hesaba katılırsa bu hattın riskleri daha iyi anlaşılabilir. Kültürel açıdan da bu demiryolunun riskler taşıdığı defaatle ifade edilmiştir. Zira İlber Ortaylı'nın (2006) Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu isimli meşhur eserinde ayrıntısıyla anlattığı gibi Almanlar demiryolunun geçtiği yerlerde arkeolojik kazılar yapma imtiyazı almışlardır. Bundan başka çıkarılan eserlerin Almanya'ya naklinde bu demiryolundan da istifade etmişlerdir.

6.3. Türk-Alman Münasebetlerinin Kazılara Yansımaları

Koldewey ve ekibinin Babil'de kazı yürüttüğü dönemde Osmanlı Devleti'nde arkeoloji bilimi yeterinde gelişmemiş, bu alanda yetişmiş insan sayısı da bir hayli azdı. Bu haliyle devletin Babil'de Almanlar gibi kazılar yürütmeleri, tahrip olan eserleri restore etmeleri pek mümkün görünmüyordu. Bu nedenle Almanların Babil'deki çalışmaları ve buldukları eserleri tamir ve muhafaza etmeleri kültürel mirasa hizmet olarak nitelendirilebilir. Fakat kazıların gerçekleştirildiği dönemde Türk-Alman münasebetleri oldukça iyi idi. Almanlar askeri, sağlık, eğitim vb. alanlarda modernleşme adı altında temsilciler göndermiş ama arkeoloji alanında benzer gelişmeler olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin de bu hususta pek fazla talepkâr olduğu söylenemez. Benzer şekilde kazı alanından götürülen eserler restorasyon adı altında Berlin'de yıllarca bekletilmiş, bu uzun bekleyişin ardından eserlerin cüzi bir kısmı ülkeye dönmüştür. Babil'in antik kentinin bulunduğu Irak (1931'de müstakil bir devlet olabildi) ise bu eserlerin anavatanı olmasına rağmen buradaki müzelerde Babil'e ait sergilenen eser sayısı nazarı itibara alınmayacak kadar azdır. Irak'ın sürekli karmaşa içinde olması bu eserlerin akıbeti için büyük bir risk olarak değerlendirilebilir fakat Irak'ı bu hale getiren devletlerin arasında Almanya'nın da olduğu tarihi kayıtlarda mevcuttur.

6.4. İşçilerin İstihdamı

Kazıların başlaması bölgede bir istihdam imkânı yarattı. 200 ila 250 işçi burada istihdam edildi. Bölgede henüz fizibilite çalışmaları yürütüldüğü sırada bölge insanı ve yerel yöneticiler Alman ekibe karşı gayet mesafeliydiler. Fakat işsizlik ve ekonomik darlık hayatı adeta felç ediyordu. Bu durum Almanlar için fırsat ortamı yarattı. İstihdam edilenler önce eğitimden geçiriliyor ardından çalışmalara dahil ediliyorlardı. Ayrıca çalışma sahası ve bulunanların güvenliği de yine bölge insanı tarafından sağlanıyordu.

Bu gelişmeler elbette bölge insanı için hem geçim kapısı hem de meslek edinme olarak kabul edilebilir. Almanlar burada kazılara başlamasalar bu gelişmeler belki de uzun bir süre olmayacaktı. Fakat işçilere düşük ücretler ödeniyor, çalışma saatleri uzun tutuluyor, sahanın ve eserlerin güvenliği için işçilerden adeta canlarını hiçe saymaları bekleniyordu. Yüze çıkarılan eserlerin nakli ise bambaşka bir zorluktu.

Bu zorluğu üstlenenler ise yine mahalli halktı. Almanlar kurdukları sistem sayesinde bölgenin kadim tarihine ışık tutan kültürel mirası bu mirasın gerçek sahibi bölge insanının yoğun emeği sayesinde kendi ülkelerine taşıdılar. Şimdi ise bu mirası görmek isteyen bölge halkı Almanya'ya gitmek zorundadır.

6.5. Kazılarda Ulaşılan Başlıca Eserler

Kazılar sonunda ulaşılan en önemli eser elbette İhtar Kapısı'ydı. Bu kapı Kral Nabukadnezar'ın Tanrıça İhtar'a atfen yaptırdığı kapıdır. Alman ekibin ulaştığı 12 metre yüksekliğindeki kapı parçalar halinde Berlin'e gönderildi (Koldewey, 1914; King, 1915). Pergamon Müzesi'ne ulaştırılan kapı gerekli düzenlemeler, onarım ve eksikliklerin tamamlanmasının ardından tekrar birleştirilerek 1939'dan itibaren burada sergilenmeye başladı. Bağdat Müzesi'nde de bir İhtar Kapısı vardır fakat bu kapı bir örnektir (Bottero ve Steve, 2004; Akar-Noei, 2018).

İhtar'ın mâbedine giden yol ve bu yolun her iki tarafındaki boğa, aslan ve ejderha kabartmalı duvarlar, renkli tuğlalar ve daha pek çok tarihi eser Berlin'e gönderildi. Osmanlı Devleti'nde buluntuları ayırtırmak, gerekli restorasyon çalışmalarını yapmak ve birleştirmek için teknik ve teknolojik yeterlilik henüz yoktu. Bu nedenle eserlerin Berlin'e gönderilmesine müsaade edildi (Akar-Noei, 2018; Cezar, 1971). Tamiri tamamlananlardan cüzi bir kısmının Müze-i Hümayûn'a gönderildiği müze müdürü Hamdi Bey'in 25 Eylül 1907 tarihinde Maarif Nezareti'ne gönderdiği resmi yazıdan anlaşılabilir. Osman Hamdi Bey, hasarlı eserlerin Berlin'deki sanatkârlar tarafından mükemmel bir şekilde tamirinin gerçekleştirildiğini, bu nedenle diğerlerinin de buraya gönderilmesini nezarete arz etti (Koşay vd., 2013). Olumlu cevap alınması üzerine pek çok hasarlı eser ilgili müzeye nakledildi. Tamiri gerçekleşen eserlerin çok cüzi bir kısmı ülkeye döndü, tamir çalışmaları nihayete erdiğinde Osmanlı Devleti ortadan kalktı. Cumhuriyet döneminde eserlerin devrine ait yürütülen çalışmalar sonucu yine oldukça sınırlı sayıda eser ülkeye gönderildi fakat pek çoğu ilgili müzede sergilenmeye devam etti.

Yukarıda sayılanlardan başka:

Başında sepetiyle sakallı bir insan başı, yekdiğerine yapışmış gayet köhne bakır Sasaniyet meskûkâtı, gümüşden ma'mûl yüzük, takriben yarım dirhem sıkletinde altun varak parçalar, bir mikdar adi ve akikden ufak boncuklar, pişmiş topraktan ma'mûl ve çenesi kırık ve parçası noksan ve sakallı bir insan maskesi, kemikten ma'mûl bir kadın heykeli, beyaz balgami taşından ma'mûl ve Yunan âsârından "Venüs" istatuitleri, yazılı ve sağlam silindir, ince tablet parçaları, takriben elli adede karib ve gayet ufak bakır Sasaniyet meskûkâtı, takriben beş aded altundan külçe parçaları, yarım dirhem sıkletinde altun varak parçaları, tunçdan ma'mûl bir arslan üzerinde bir kadın oturmuş ve Yunan asarından bir kolye, gümüşden kûfi sikke... ve daha pek çok eski eser Koldewey'in kazıları sonunda gün yüzüne çıkarıldı (BOA, MÜZ, ARK, 1900, 5/53).

Osmanlı Devleti'nin hissesine düşen ve restorasyonu tamamlanan aslan, boğa ve ejderha motiflerinden oluşan paneller Türkiye'ye ancak 1930'larda gönderilebildi. Arkeoloji müzesinde bir kısmı sergilenirken bir kısmı depoda bulunmaktadır (Akar-Noei, 2018).

Modern anlamda arkeolojik çalışmalar Osmanlı Devleti'nde erken denilebilecek bir dönemde başlasa da bu çalışmaları yapanlar Türkler değil, Osmanlı Devleti'nden kazı ruhsatı alarak kazılara başlayan Batılı arkeologlar ya da arkeoloji bilimine ilgi duyanlardı. Bu hususta bir başka eksiklik ise kazılarda hasar alan ya da zaman içerisinde tahribata uğramış olan eserlerin tamiri ve restorasyonunun yapılamamasıydı. Eski eser bilinci bir kısım çevrelerde yavaş yavaş oluşmaya başlasa da bunların muhafazası, tamiri ve restorasyonuna yönelik ne bilinç oluşmuş ne de bunun için bilgi birikim ve teknik yeterlilik söz konusuydu. Bu nedenle kazılar sonunda devletin hissesine düşenler içerisinde tamir gerektirenler, genelde kazıyı gerçekleştiren ülkeye gönderiliyor ve gerekli işlemler orada yapılıyordu. Babil'de ulaşılan, tamir ve bakım gerektirenler de Berlin Müzesi'nde tamir edilmesi için 1902'de Koldewey ve ekibi tarafından teklif yapıldı. Şura-yı Devlet tarafından teklife olumlu cevap gelince hasarlı

eserlerin bu müzeye gönderilmesi kararlaştırıldı. Gönderilenlerden bir kısmı ülkeye dönse de büyük bir kısmı gönderilmedi (BOA, MF, MKT 1904, 672/21).

Aynı şekilde 1903 ve 1905 tarihlerinde de benzer bir teklif yine Berlin Müzesi yetkilileri ve kazı ekibi tarafından yapıldı ve yine Şurayı Devlet tarafından bu teklife olumlu cevap verildi. Bulunan eserlerin tekrar iade edilmeleri şartıyla Berlin'e gönderilmelerine müsaade edildi. Binlerce parçadan oluşan çinili tuğlalar Berlin Müzesi müdürünün teminatı ile bu müzeye gönderildi. Bunların ne kadar olduğu, hangi süre ile gönderildiği, neden İstanbul'a hiç gelmeden Basra üzerinden gönderildiği hakkında arşivde herhangi bir bilgi yoktur. Nitekim ilgili vesikada binlerce minekâri tuğla parçaları olarak ifade edilmektedir. Berlin'e gönderilmek yerine bu işte uzmanlaşmış kişilerin İstanbul'a getirilerek gerekli tamirin burada yapılması mümkün ve belki de en münasip yol olsa da bu yola başvurulmamıştır. Gerekçe olarak ise bu kişilere ödenmesi gereken miktarın yüksek olması gösterilmiştir (BOA, İ, MF, 1903, 8/61; BOA, Y,PRK,BŞK, 1903, 68/18).

Kısa süre önce gönderilenlerden hiçbirinin iadesi gerçekleşmediği halde yeni bulunanların gönderilmesi belki de Almanlara duyulan güven ya da eski eserin öneminin anlaşılabilmesi ile izah edilebilir. Tarihi kıymeti olan eserlerin özensizce ve kısa sürede restorasyonunun yapılması elbette mümkün olmayabilir ancak gönderilenlerin henüz hiç birisi gelmeden yenilerinin gönderilmesi sürecin işleyişindeki metodolojik bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Nitekim ne 1902'de ne 1903'te gönderilenler İstanbul'a döndü. Fakat Koldewey ve ekibi Ninova'da 1917'ye kadar kazılara devam ettiler. Bu uzun soluklu çalışmalar ancak İngilizlerin Irak'ı işgaliyle nihayete erdi.

Konu ile alakalı bir başka eksiklik ise restorasyon hususunda yetişmiş insanların olmamasıdır. Böyle bir eksiklik o dönemin şartlarında anlaşılır olmakla birlikte bu hususta ileri gitmiş olan İtalya, Almanya ve İngiltere gibi ülkelere ustalar, öğrenciler gönderilerek bu alanda yetiştirilmelerinin sağlanması yukarıdaki tarihlerden çok sonralara isabet etmektedir. Bu da izahtan vareste bir durum olarak görülebilir.

Almanların Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi Koldewey'in kazılarına olumsuz etki yaptı. İngilizler Babil antik kentinin içinde olduğu Irak'ı mandası altına alınca Koldewey'in 1899'dan beri süregelen kazıları da durdu. Bu uzun soluklu çalışmaya rağmen antik şehrin sadece bir kısmı gün yüzüne çıkarılabildi. Bundan sonraki kazılar İngilizlerin kontrolünde gerçekleştirildi.

7. ESER PAYLAŞIMI MESELESİ

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yapılan pek çok kazı alanında olduğu gibi Babil'de Almanların yaptığı kazılarda da pek çok sorunla karşılaşmıştır. Bu sorunlardan bazıları buluntuların paylaşılması, çıkarılan eserlerin Berlin, Bağdat ve İstanbul'a ulaştırılması ve nakil sürecinden önce nasıl ve nerede muhafaza edilecekleri idi. Maarif Nezareti'ne gelen 15 Temmuz 1905 tarihli vesikada Milet, Didim'in yanı sıra Babil'de Almanların altı yıldır yürüttüğü kazılarda çıkarılan eserlerden Müze-i Hümayûn'un payına düşen eserlerin salıverilmesi için defaatle başvuruda bulunduğu, bu konuda nezaretçe de yazışmalar yürütüldüğü halde eserlerin gönderilmediği, Alman heyetinin buldukları eserleri yerinde bekletme taleplerinin izahtan vareste olduğu, zira orada bekletilmelerinin çeşitli mahzurlar içerdiği bildiriliyordu (BOA, BEO, 1905, 2687/201508). Yazıda da belirtildiği üzere İstanbul'a eser nakli tam olarak yapılmıyordu. Bunun sebebi ise bulunan eserlerin büyük bir kısmının Berlin'e nakledilmesi idi. Almanlar bunu yaparken bazen kazılar sırasında eserlerde meydana gelen hasarı gidermek için bu eserlerin Berlin'e gönderilmeleri gerektiğini bildiriyorlardı. O dönemde Osmanlı Devleti'nde henüz böyle bir teknoloji olmadığı için devlet eserlerin Berlin'e nakline müsaade ediyordu. Yukarıda defaatle belirtildiği gibi restorasyonu tamamlanan eserlerin büyük bir kısmı ülkeye dönmüyor ve Berlin'de kalıyordu.

Eserlerin bulunduğu yerde uzun müddet bekletilmesi hususuna gelince, burada eser hırsızlığı oldukça sıradan bir hale gelmişti. Kazı alanının güvenliği dahil burada çalışanları Alman heyet istihdam etmişti. Dolayısıyla her türlü kontrol kendilerinin ellerindeydi denilebilir. Çıkarılan eserlerin listesi çoğu zaman

Maarif Nezareti'ne bildirilmediği için ne kadar eser çıkarıldığı tam olarak bilinmiyordu. Dolayısıyla paylaşıma da konu olmuyorlardı. Geriye bu eserlerin Basra Körfezi'nde bekleyen gemilere ve Berlin-Bağdat demiryolunun döşenmesinden itibaren demiryolu ile ulaştırılması kalıyordu. Bundan sonra Berlin'e nakli Almanlar için sorun teşkil etmiyordu.

8. ESER HIRSIZLIĞI VE KAÇAKÇILIĞI

Koldewey'in 1899'da Babil'de kazılara başladığı tarihte Müze-i Hümayûn'a ulaşan belgelerde Babil'in de dahil olduğu Irak coğrafyasında eser hırsızlığının ve bunların harice çıkarılmasının sıradan bir hale geldiği, bu eserlerin artık ticarete konu olduğu, bu nedenle bu gibi asayişsizliklerin ve devletin kadim tarihine ışık tutan önemli eserlerin korunması için azami derecede ihtimam gösterilmesi gerektiği bildiriliyordu. Buradan hareketle eser hırsızlığının ve bunların kaçakçılığının Koldewey ile başlamadığı anlaşılabilir (BOA, MÜZ, ARK, 1900, 5/53; BOA, MÜZ, ARK, 1901, 5/67; BOA, MÜZ, ARK, 1901, 5/69). Lakin Koldewey'in burada çalışmaya başlaması, bölgeyi, bölge insanını, mahalli idareyi ve Osmanlı yöneticilerini, kolluk kuvvetlerini öğrenmesi ile kaçakçılık olayları daha da arttı. Paylaşım sırasında paylaşımın esaslarına uyulmaması ile Alman kazı ekibi çıkarılanlardan pek çoğunu alıyor ve gizlice yurt dışına çıkarıyor, kazı evvelinde hasarlı olan ya da kazı sırasında hasar alan eserler devletin bilgisi ve izni dahilinde Berlin'e gönderiliyordu. Bunun yanında çalınan eserler de Almanlar dahil olmak üzere Batılılara satılıyordu.

9. DÜNYA SAVAŞI'NIN BAŞLAMASI VE KAZILARIN SONA ERMESİ

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte bölge oldukça önemli bir konuma geldi. Bu durum çalışmaları oldukça olumsuz etkiledi. Yine de düşük yoğunlukta kazılara devam edildi. Fakat savaş öncesi gibi sürekli olarak kazılar yapılmıyordu. 1917'de İngilizlerin bölgeyi ele geçirmesiyle Koldewey'in kazıları sona erdi (Seymour, 2016).

Çalışmalar sonunda ortaya çıkarılan eserlerin çok az bir kısmı Türklere düştü fakat Almanlar da bunların tamamını ülkelerine götüremediler. Savaşın çıkması ile hassaslaşan dengeler sebebiyle bunların nakli oldukça meşakkatli, denizlerde muharebelerin yaşandığı zamanlarda ise imkânsız hale geldi. Koldewey'in 1917'de kazılara son vermesiyle buralara İngilizler yerleşti. Berlin'deki parçalarla bütünlük oluşturması için 1926'da Gertrude Lowthian Bell'in talimatıyla 500 parçadan oluşan tuğla ve diğer eserler gemilere yüklendi. Aynı yıl Bell öldü. 1927'de Hamburg limanına indirilen eserler karayoluyla Berlin Müzesi'ne nakledildi. Fakat pek çok eser Irak'ta kaldı. Bundan sonra burada Almanların çalışmaları mümkün olmadı. Onların yerini ise İngilizler aldı. Koldewey de 1925'te öldüğü için 18 yıllık çalışması sonunda ulaştığı eserlerin tamamının Berlin'e ulaştığını ve burada sergilendiklerini göremedi (Thelle, 2019; Seymour, 2016).

Bell, Koldewey ile karşılaştığında onun hoş sohbetinden etkilendiğini, Babil kazısı hakkında bilgi aldığını, ülkelerinin savaşta olmalarına rağmen kendilerinin böyle olmak zorunda olmadıklarını ama kırık bir dostluğun ortaya çıktığını ifade eder (Bell, 1918). Bell, savaşta olsalar bile eserlerin bir bütünlük oluşturması açısından Berlin'e gönderilmesini daha uygun bulmuşa benzemektedir. Oysa Iraklılar dahil Araplar kendisini çöl kraliçesi olarak isimlendirmiş ve onu Arapların dostu olarak görmüşlerdi. Bell'in kabri Bağdat'tadır ve Iraklıların nazarında ayrı bir yeri vardır. Oysa Bell, kadim Irak tarihine ışık tutan eserlerin Bağdat'ta bırakmanın yerine Berlin'e göndermeyi tercih etmiştir.

10. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Koldewey liderliğindeki Alman heyetinin 1899-1917 yılları arasındaki Babil'de yürüttüğü arkeolojik kazı faaliyetleri; dönemin eski eser nizamnameleri, Türk-Alman siyasi ilişkileri ve Birinci Dünya Savaşı evvelinde ve sırasında meydana gelen değişimler ve gelişmeler dikkate alınarak incelenmiştir. Osmanlı arşiv vesikaları, araştırma-inceleme eserlerden istifade edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1858 tarihli Ceza Kanunnamesi, 1869 ve 1874 Âsâr-ı 'Atîka nizamnamelerinin yetersizliğini bilen Osman Hamdi Bey'in çalışmaları sayesinde yürürlüğe giren 1884 ve 1906 tarihli Âsâr-ı 'Atîka nizamnameleri ruhsatsız kazı yapılmasına, ruhsatlı ya da ruhsatsız kazılar sonunda ele geçirilen İslam öncesi ya da İslami döneme ait eski eserlerin harice çıkarılmasını tamamen yasaklayan ve cezalar getiren kanunnamelerdir. Lakin Koldewey ve ekibinin Babil'deki arkeolojik çalışmalarının çoğu zaman arkeolojik yağmaya dönüştüğü görülmektedir. Bu da ilan edilen yeni nizamnamelerin uygulamada tam olarak hayata geçirilemediğinin kanıtı niteliğindedir. Dönemin siyasetindeki önemli değişme ve gelişmeler, II. Abdülhamid'in İngilizler ve Fransızlara güvenemediğinden Kayzer II. Wilhelm ile yakınlaşması, bu yakınlaşmadan ortaya çıkan ticari ortaklıklar Alman arkeologlara çalışmalarında ayrıcalıklar tanıdı. Bu arkeologlar arasında Koldewey de vardı.

Koldewey ve ekibinin Babil antik kentindeki sistematik çalışması, bulunanların raylı sistem vasıtasıyla depolara ya da toplama alanlarına taşınması, yerel halkın istihdam edilmelerinden başka sınıflara ayrılarak teorik ve uygulamalı eğitimden geçirilmeleri bölgede çalışan diğer Batılı arkeologlar ile kıyaslandığında daha bilimsel arkeolojik faaliyetler ortaya çıkarmıştır. Bölgedeki yasal boşluklar, mahalli idarecilerin arkeolojik faaliyetlere gereken ehemmiyeti tam olarak vermemeleri/verememeleri, devletin içinde bulunduğu askeri, siyasi, ekonomik bunalımlar Koldewey ve ekibini bir başka açıdan define avcılığı ve eski eser yağmacılığına yönlendirmiştir. Osmanlı Devleti'nin arkeolojik eserlerin restorasyonu hususunda yeterli donanım ve yetişmiş insana sahip olmamasından istifade ile restorasyon ve tamir adı altında eserler Berlin'e nakledildi. Devletin bizzat onayı ile binlerle ifade edilen eserden ancak çok az bir kısmı geri gönderildi. Birinci Dünya Savaşı'nın üçüncü yılında İngilizler Osmanlı Irak'ını işgal edince Babil kazı alanı Almanların elinden çıkarak İngilizlerin eline geçti. Bu tarihten sonra kazılar İngilizler tarafından yapılmaya başladı.

Sonuç olarak, Koldewey ve ekibinin arkeolojik kazıları kadim Irak coğrafyasının tarihi hakkında önemli ve emsalsiz kaynak eser konumundaki arkeolojik eserleri gün yüzüne çıkarmakla birlikte Almanların arkeolojik yağması ve kaçakçılık yoluyla müzelerini geliştirmek için devlet desteğiyle bilim insanlarının ne kadar ileri gidebileceklerini göstermesi bakımından oldukça önemli bir örnek teşkil etmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki çalışmalar her ne kadar adeta arkeolojik bir yağmaya dönüşse de kazılar sonucu ele geçen eserler Berlin Müzesi'nde detaylı ve titiz çalışmalar sayesinde bir araya getirilmiş, iyi muhafaza edilmiş ve muhafaza edilmeye de devam etmektedir. En doğru olan bu eserlerin ait olduğu yerlerde sergilenmesi olsa da Irak'ın mevcut istikrarsızlığı bunun için uygun olmadığı izlenimini uyandırmaktadır. Ayrıca diğer Avrupa devletleri gibi Almanya da dünyanın pek çok yerinden turist çeken ve dünyanın sayılı müzelerinden olan Pergamon Müzesi'ndeki bu eserleri vermeye hiç istekli değildir. Zaten Osmanlı coğrafyasından götürülen eserlerle kurulan ve Irak'tan götürülenlerle zenginleşen müzenin eser devri ile ziyaretçi sayısında önemli düşüşler yaşanacağı aşikâr görünmektedir.

Etik Standartlara Uyum

1. Çıkar Çatışması

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

2. Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur. Buna ilişkin ıslak imzalı onam formu, makale süreç dosyasına eklenmiştir.

3. Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ) Kullanım Beyanı

Çalışmanın hazırlanmasında yapay zekâdan yararlanılmamıştır.

4. Finansal Destek

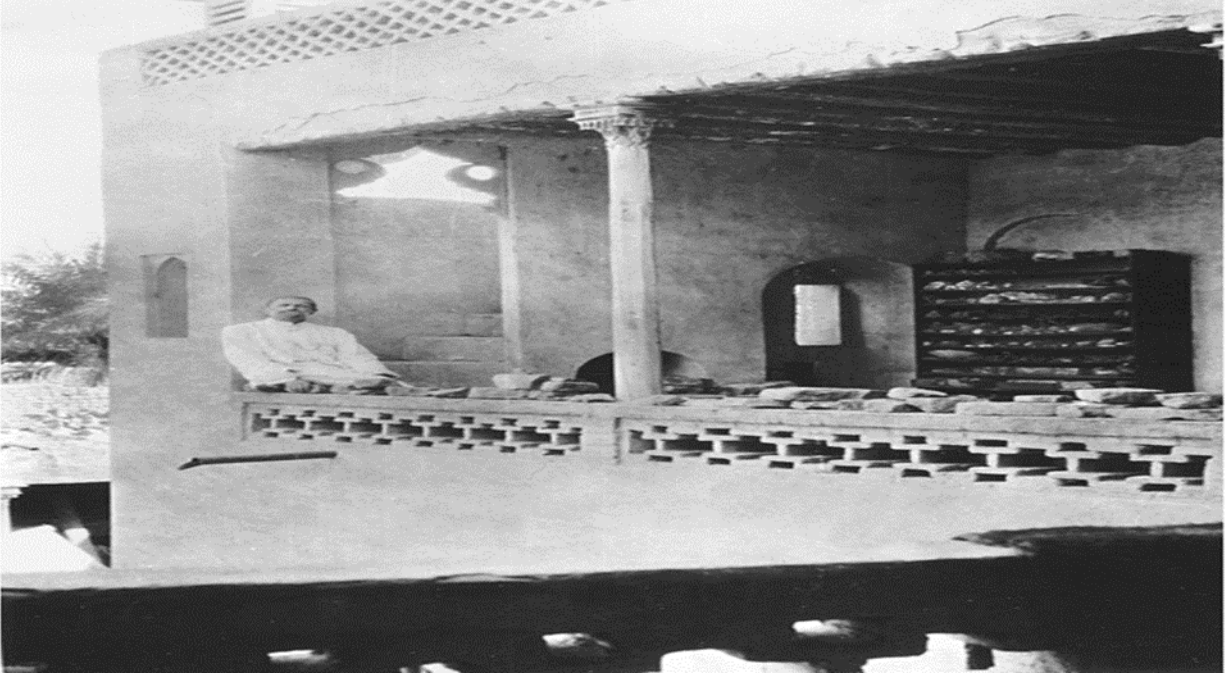
Finansal destek bulunmamaktadır.

5. Teşekkür

Teşekkür edilecek kişi veya kurum bulunmamaktadır.

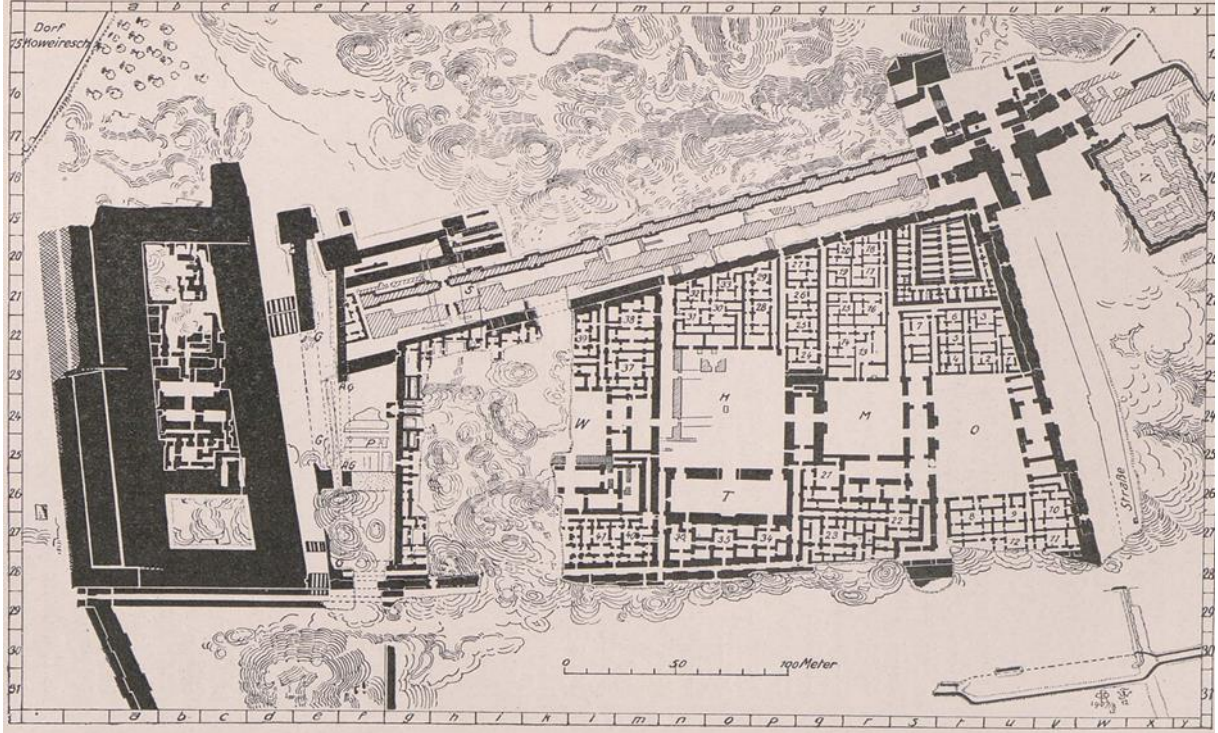
Görseller

Şekil 1: Koldewey'in Babil'de bulunan kazı evinde Gertrude Bell tarafından çekilen fotoğrafı (Nisan 1914)

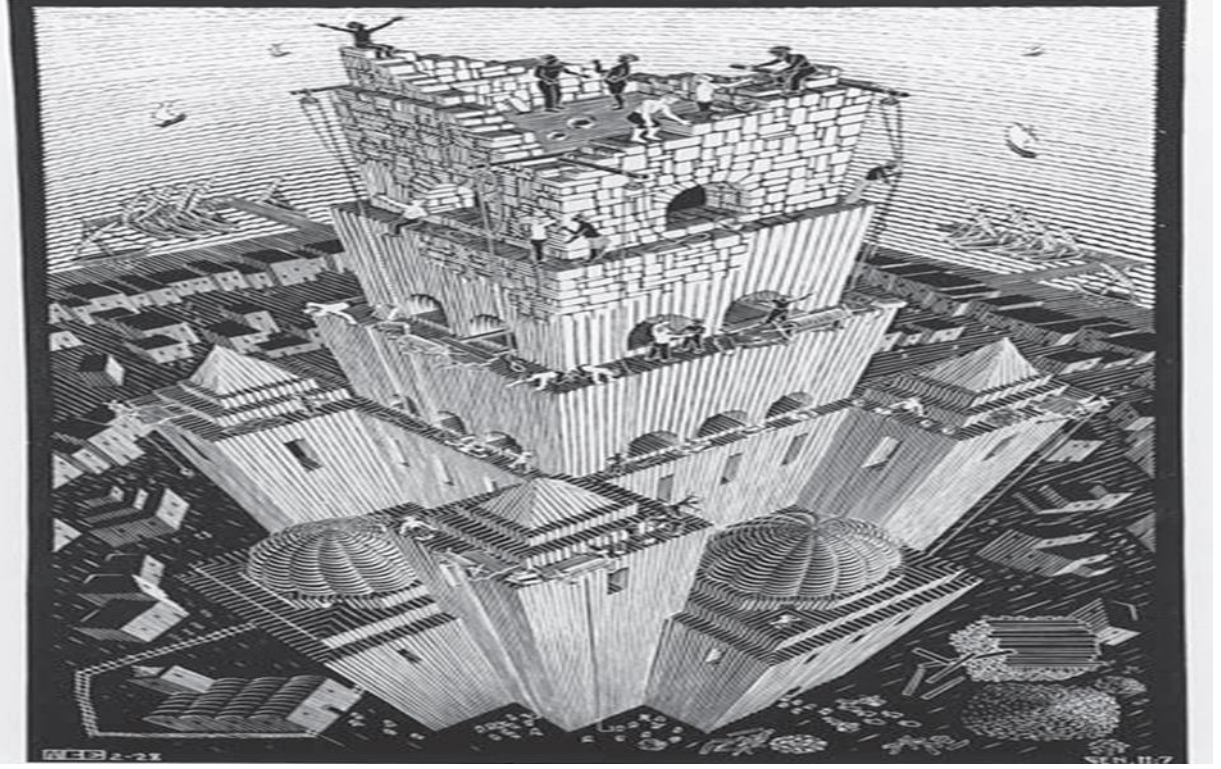
Kaynak: Gertrude Bell Archive, 04 Mayıs 2026

Şekil 2: Ninmah Tapınağı ve İştâr Kapısı

Kaynak: Koldewey, 1914

Şekil 3: 1908'de başlanıp 1811'de ulaşılan Babil Kulesi'ni tasvir eden temsili çizim

Kaynak: Thelle, 2019

Şekil 4: İhtar Kapısı, Berlin Müzesi

Kaynak: Thelle, 2019

Şekil 5: Tören Yolu

Kaynak: Thelle, 2019

Şekil 6: İhtar Kapısı ve Tören Yolu'nu tasvir eden temsili çizim

Yeni Babil Krallığı döneminde saraylar, tapınaklar, surlar ve anıtsal girişlerle donatılan Babil kentindeki en gösterişli yapılardan biri İhtar Kapısı idi. Kentin kuzeyinde, Yeni Yıl Şenlikleri'nin yapıldığı ünlü tören yolunun başlangıcında yer alan kapının yüksekliği 23 m., yassı taş plakalarla döşeli yolun genişliği ise 22 m. kadardı. Temsili çizimde görüldüğü gibi kerpiçten inşa edilmiş kapı ve kuleler, kabartma tekniğinde yapıldıktan sonra sırlanıp pişirilen renkli tuğlalarla kaplanmıştır. Buradaki kabartmaların büyük bölümü, arkeolog Koldewey ve ekibi tarafından Almanya'daki Berlin Müzesi'ne taşınmış ve orada yeniden kurulmuştur.

Kaynak: Köroğlu, 2009, 199

KAYNAKÇA:

Akar-Noei, T., (2018). Babil İhtar Kapısı Sırlı Tuğlaların Karakterizasyonu ve Korumaya Yönelik Öneriler, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bottero J. ve Steve M. J. (2004). Evvel Zaman İçinde Mezopotamya, YKY, İstanbul.

Cezar, M. (1971). Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi Bey, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Christensen, P. H. (2017). Germany and The Ottoman Railways, Yale University Press, New Haven, USA.

Cooper, L. (2016). In Search Of Kings and Conquerors, I.B. Tauris, London.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

(1898, 14 Kasım). Maarif Nezâreti Mektûbi Kalemi (MF, MKT), No: 422-54

(1899, 12 Mart). No: 438-10

(1906 19 Eylül). No: 962-50

(1904, 19 Aralık). No: 672-21

Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO)

(1905, 25 Temmuz). No: 2629-197142

(1905, 18 Ekim). No: 2687-201508

(1903, 25 Mart). No: 2027-151995

(1899, 17 Ocak), No: 1257-94245

(1899, 17 Ocak), No: 1257-94246

İrâde, Maarif (İ.MF)

(1903, 20 Mart). No: 8-61

Hazine-i Hassa Defterleri (HH. d)

(1884, 21 Şubat). No: 25145

Hariciye Nezâreti İdare (HR. İD)

(1905, 9 Eylül). No: 1449-18

Müze-i Hümayûn Müdüriyeti, Arkeoloji Müzesi Evrakı (MÜZ. ARK)

(1899, 10 Temmuz). No: 5-12

(1900, 18 Temmuz). No. 5-53

(1899, 6 Nisan). No. 5-67

(1899, 27 ?). No. 5-69

Yıldız Husûsi Maruzat (Y. A. HUS)

(1906, 7 Haziran). No: 503-72

Yıldız Kamil Paşa Evrakı (Y. EE. KP)

(1906, 24 Nisan), No: 29-2822

Yıldız Perakende Arzuhal Jurnal (Y. PRK. AZJ)

(t.y), No: 15-87

Yıldız Başkitâbet Dairesi Maruzatı (Y. PRK. BŞK)

(1903, 17 Şubat). No: 68-18

Çelik, Z. (2016). About Antiquities, Politics Of Archaeology In The Ottoman Empire, University of Texas Press, Austin, The USA.

- Daniel, G. E. (1952). *A. Hundred Years Of Archaeology*, The Riverside Press, Edinburgh, Great Britain.
- Doğançay, S. (2021). Hürmüz Rassam'ın Ninova ve Babil'deki Arkeolojik Keşifleri, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, (28), 256-275.
- Doğançay, S. (2022). İngiliz Arkeologların Karkamış'taki Faaliyetleri, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 83-99.
- Earle, E. M. (2003). *Bağdat Demir ve Petrol Yolu Savaşı (1903-1923)*, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Hilprecht, H. (Ed.). (1903). *Explorations in Bible Lands During The 19th Century*, A. J. Holman and Company, Philadelphia, USA.
- King, L. W. (1915). *Excavations At Babylon*, Burlington Magazine Publications Ltd, (26) 144, 244-245+248-250.
- Koçak, A. (2011). *The Ottoman Empire and Archaeological Excavations*, The Isis Press, İstanbul.
- Koldewey, R. (1914). *The Excavations At Babylon*, (Traslated by Agnes S. Johns), Macmillan and Co Ltd, London. The UK.
- Koşay, H. Z., Orgun, Z., Bayram, S., Tan, E. (2013). *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Çağlarında Türk Kazı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Köroğlu, K. (2009). *Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıcından Perslere Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Letter From Gertrude Bell to Her Father, Sir Hugh Bell. (1918, 16-18 Ocak), Gertrude Bell Archive, 04 Mayıs 2026 <https://gertrudebell.ncl.ac.uk/gsearch?f%5B0%5D=date%3A1918&f%5B1%5D=format%3Aletters&f%5B2%5D=format%3Aletters&f%5B3%5D=persons%3AKoldewey%2C%20Robert> bağlantı adresinden erişilmiştir.
- Mahan, M. ve Hamza, G. M. (2020). *The Ancient City of Babylon*, University of Al Qadeseyha Education College Journal, Al Qadeseyha/Iraq.
- Mumcu, A. (1969). *Eski Eserler Hukuku ve Türkiye*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26 (3-4), Ankara, 45-78.
- Muşmal H., Gümüş H. (2022). *Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı (1839-1938)*, Palet Yayınları, Konya.
- Nebuchadnezzar's Palace. (1903, 21 Mayıs), British Newspaper Archive, 14 Mayıs, 2026 tarihinde <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/0000711/19030521/093/0005> bağlantı adresinden erişilmiştir.
- Oğuz, B. (1983). *Yüzyıllar Boyunca Alman Gerçeği ve Türkler*, Can Matbaası, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Özbozdağı, Ö. (2020). *Ortadoğu'nun Yağmalanan Hafızası*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Özkan, S. (2009). *Osmanlı Devletinde Arkeolojik Kazı Çalışmaları*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Palaz-Erdemir H. ve Erdemir H. (2013). *Alman Emperyalizmi ve Osmanlı Topraklarında Arkeoloji*, Tarih Okulu Dergisi, (XV), 261-283.
- Parkoff, J. A. (2012). *The Acropolis at Babylon: A Reconstruction During The Late 6th Century BC*, Thesis Of Master, [Unpublished Thesis of Master]. Texas University.
- Seymour, M. (2016). *Babylon: Legend, History and Ancient City*, I.B. Tauris, London, UK.
- The Dead Glories Of Babylon. (1909, 30 Ocak), British Newspaper Archive, 14 Mayıs, 2026 tarihinde <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/bl/9000057/19090130/019/0017> bağlantı adresinden erişilmiştir.
- Thelle, R. I. (2019). *Discovering Babylon*, Taylor&Francis Group, New York.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem: Robert Koldewey frequently exceeded the scope of the permits granted to him during the excavations he conducted in Babylon. He made not only what he found there but what he purchased from blackmarket transported to his country. It is important to examine this topic, and understand its consequences. Yet, not all of these archaeological activities have been presented in literature. Accordingly, it is necessary to evaluate this subject from a multidimensional perspective.

Research Questions: The main objective of this paper is to examine activities led by Koldewey in Babylon for Pergamon Museum and his country and transfer of findings to that museum. Along these lines this study examines the following questions:

1. How did the Germans obtain permission from the Ottoman State to conduct excavations in Babylon?
2. To control excavations performed within the borders of the Ottoman State by foreign researchers and archaeologists, the Antiquities Regulation was proclaimed in 1884. According to these regulations, excavations were under state control, and the removal of artifacts from the country was prohibited. They could only make molds of the works and draw pictures of them. Despite these arrangements
 - a. How did they conduct their excavations at the site with virtually no accountability?
 - b. How did they take the artifacts to their country?
 - c. Who were the personnel working alongside Koldewey and his team at the excavation site?
 - d. How were the artifacts protected from weather conditions, theft, and looting?
 - e. By what means of transport were the works of art shipped abroad?
 - f. What happened to the artifacts taken to Berlin?
 - g. Why did the Germans end the excavations in 1917?

Literature Review: Ottoman archival documents accessible on-line provide the most important information on the topic. These sources contain information about regulations concerning artifacts, excavation permits, stages of excavations, protecting of artifacts, principles of sharing, transport process, and the extent to which these regulations were followed.

Methodology: This study is a historical research paper based on archival documents and published sources. Relevant archival documents were identified through searches from The Ottoman Archives. After being analysed and critically examined, the archival documents were compared with other records. This method established the reliability of the information provided by the documents. Research works were collected from libraries and research centres and various on-line platforms. They were also criticised and compared. Although there are various works on the subject, it has become evident that Ottoman archival documents have not been sufficiently utilized; therefore, the focus has been placed on these documents. Furthermore, existing works on the subject have been written from the perspective of the discipline of archaeology. It was decided to write this article to provide a different perspective on the field of study.

Findings: The following findings were obtained through this study:

1. The Regulation on Antiquities of 1884 was enacted to prevent unauthorized excavations and ensure the fair partition of findings. Nevertheless, it was understood that the principles of the regulations were not obeyed during the excavations in Babylon, like in other excavation sites.
2. As the irregularities continued to increase, more comprehensive regulation of antiquities was promulgated in 1906. But this regulation failed to hinder similar irregularities.
3. Synchronous workings were carried out with about 250 workers who selected from the locals. Heavy labor, delicate craftsmanship, preservation and transportation of findings were carried

out by these people. Thus, monuments like Ishtar Gate, Ninmah Temple, and Tower of Babel were found and transported to Berlin.

4. It has been concluded that systematic excavations and a large workforce yield rapid results and facilitate the transport of artifacts.
5. It has been established that Western Powers, in particular-taking advantage of the lack of public order and the weakness of Ottoman authority in the region acquired and transported to their states not only artifacts found at excavations sites but also those sold in various cities across the region, most notably Baghdad. It has also become evident that Koldewey and his team were involved in this illicit trade.
6. Finally, it is evident that the vast majority of these artifacts-transported from the region to Berlin either legally or illegally remained there and are still on display at the Pergamon Museum.

Discussion and Results: This paper examines the work carried out by Koldewey and his team in Babylon between 1899 and 1917, the conditions under which these activities were conducted, the reactions of Ottoman officials to these activities, and the fate of the unearthed artifacts. Activities carried out over a period that could be described as long-term actually demonstrate that, even in the 20th century, the Ottoman State lagged behind its Western contemporaries in science of archaeology. Moreover, it has been observed that, far from being able to prevent the looting carried out within its own territory under cover of archaeological excavation, it has also lagged significantly behind preventing the smuggling of artifacts. The regulations enacted in response to these irregularities have also remained merely as official documents. A substantial portion of the excavated artifacts was taken to Berlin with the Ottoman State's permission. Only a small amount of them was brought to the Imperial Museum in Istanbul, while many others were not sent, with ongoing restoration work cited as the reason. No records have been found in the archives indicating that Ottoman officials engaged in intensive diplomacy regarding the transfer of these artifacts. Factors limiting the study:

The Museum of the Ancient Near East-located within the Pergamon Museum, where the artifacts brought from Babylon are exhibited- is closed until June 2027, due to restoration work. Secondly, There is failure to utilize German publications; yet archival documents and published works on this subject do exist. Conducting further studies on the subject, in addition to this one will shed light on the activities of Koldewey and his team in Babylon. Studies prepared along these lines could also serve as a guide for future research into British activities in Babylon, which began with the British occupation of Iraq in 1917.